

УДК 007 : 304 : 070

**ТЕАТРАЛЬНИЙ АМАТОРСЬКИЙ РУХ ЯК ОБ'ЄКТ ВИСВІТЛЕННЯ
В ДОДАТКУ ДО ГАЗЕТИ (НА ПРИКЛАДІ ДОДАТКА «МАСОВИЙ ТЕАТР»
(1930–1932) ГАЗЕТИ «СИЛА»)**

А. В. Чубрей

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Наведено результати дослідження додатка «Масовий театр», який вміщувався у газеті «Сила». Проаналізовано, наскільки повно автори, обмежені обсягом (до 4 шпальт), висвітлювали театральну тематику. Виявлено, до яких аспектів аматорської діяльності автори зверталися найчастіше. Досліджено ідеологічний вплив на викладення основного матеріалу. За позиціями авторів додатка проаналізовано роль аматорських драмгуртків у розвитку культурного життя на селі. Показано особливості комунікації між дописувачами та редакцією, а також роль останньої у «вихованні» майбутніх теакорів.

Ключові слова: театр, аматорський гурток, додаток, теакор, дописи.

Постановка проблеми. Видавці багатьох галицьких видань (не обов'язково спеціалізованих) 20–30-х років ХХ ст. неодноразово присвячували театральній тематиці окремі рубрики. Там читачі могли дізнатися про театральні постановки у Львові чи провінції місцевих драмгуртків або гастролі закордонних (найчастіше з Радянської України). Але тут навряд чи можна було б очікувати пильної уваги з боку авторів до певних аспектів діяльності аматорів. І вже зовсім інша річ — додаток до газети, автори якого не мають для своїх публікацій такого ж обсягу, як видавці спеціалізованих журналів. Тому на прикладі додатка до газети «Сила» важливо відстежити, які саме аспекти театральної тематики обирали автори, особливо якщо врахувати те, що публікації мали чітке ідеологічне забарвлення («Сила» — прорадянський тижневик).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. І театральна тематика, і додаток як окреме видання були об'єктом розвідок науковців. До прикладу, об'єкт дослідження С. Козака — «Літературний журнал» [1]. Це видання — літературно-мистецький додаток до заснованої українськими емігрантами газети «Українські вісті» (1945–2000, Німеччина, США). Додатки до «Нового Часу» у контексті пресо-видавничої стратегії концерну «Українська Преса» — один із напрямів дисертаційного дослідження З. Наконечної [2]. Окрім того, українські видання 20–30-х років ХХ ст. були об'єктом досліджень А. Волобуєвої (мистецька преса Києва ХІХ — початку ХХ ст.) [3] та В. Собіянського (театрально-критична публіцистика та есеїстика України другої половини ХХ ст.) [4]. Наші попередні дослідження стосувались аналізу театральної тематики на прикладі видань «Назустріч» та «Світ», повітових газет, а також на сторінках дитячого журналу «Світ дитини».

Мета статті — з'ясувати аспекти театральної діяльності — об'єкти висвітлення авторів додатка та причини, до яких вони зверталися, а також дослідити, наскільки повно було окреслено ту чи іншу проблему (в умовах обмеженого обсягу, оскільки спочатку автори «Масового театру» мали лише 1 шпальту, до 1932 р. їх було вже 4). Окрім того, необхідно з'ясувати, наскільки сильним було ідеологічне підґрунтя при виборі тем та їхньому безпосередньому висвітленні.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Масовий театр» — безкоштовний додаток до «Сили». У першому числі додатка редакція газети «Сила» повідомила, що погодилася на пропозицію Театральної комісії кооперативу «Робітничий театр» у Львові і щомісяця уміщуватиме на сторінках газети додаток під назвою «Масовий театр» [5, 138].

Самі автори вбачали свою місію, засновуючи додаток у виконанні таких завдань: *«Відаючи в руки драмгуртків отце 1 число нашого театр. додатку «Масовий театр» вживаємо до співпраці в ньому всі робітничі та селянські драмгуртки, де вони ділилисяб взаємно своїм досвідом, критикували всі свої недомогання і звідсіля бралиб науку для себе. «Масовий театр» даватиме вказівки драмгурткам у їх праці, поміщуватиме поучаючі статті та інформуватиме про працю закордонних театр. організацій, зокрема радянських»* [6].

Звичайно, годі очікувати, що автори, за умов обмеженого обсягу, розміщували б інсценізації чи «одноактівки», проте тема репертуару залишається однією з найактуальніших упродовж усього часу існування додатка: *«Що торкається репертуару, то з огляду на брак відповідного пролетарського репертуару для роб.-сел. театрів треба вибрати кращі твори побутові і пристосувати їх до теперішніх обставин, а також узятися до інсценізації деяких повістей і оповідань, а далі творити колективно коротенькі одноактівки на актуальні теми»* [7]; *«Найпекучішою справою для наших робсельдрамгуртків, це репертуар. Кооператива «Роб. Театр» децю в цьому напрямкові зробила, але це все мало, тому що запотребування драмгуртків на репертуар зростає з кожним днем»* [8]. При цьому вимоги до репертуару були продиктовані насамперед ідеологічною метою: *«Кожен театральний гурток відчуває потребу пролетарського репертуару. Цей репертуар, який існує і що відповідає вимогам пролетарської сцени, є дуже обмежений»* [9].

Водночас автори закликали читачів колективно змінити та поліпшити репертуар аматорських гуртків та висували свої пропозиції: *«Порадьте нам, що маємо тепер виставляти, бо не хочемо деморалізувати себе і наших глядачів зі сцени поганими штуками»* [11]; *«А тепер хотів би звернути увагу редакції, що коли вже створено «смітник», то треба створити ще «порадник», що грати»* [12]. *«В слідуючому числі «Масового театру» відкриваємо скринку, де складати будемо все це барахло, що використовували наші драмгуртки (...) Надсилайте заголовки цього сміття, яке повинно піти до скринки і пишіть, чому кожна така «драма» чи «комедія» заслугує на смітник»* [10].

Читачі скористалися цією рекомендацією, про що повідомляли у дописах: *«Наш гурток цього року перестав ставити всяке сміття і постановив грати такі штуки, що освідомляв б селянство»* [11].

Утім, заклики до зміни репертуару — далеко не єдина ініціатива авторів «Масового театру». Зокрема, було неодноразово розміщено не лише пропозиції надсилати дописи до редакції, а й ставати постійним теакором: *«Кожний театр повинен бути чуткий і активний до того, що діється в гуртку, кожний гурток повинен визначити одного зі своїх членів кореспондентом, що дописувавби раз у місяць про працю в гуртку»* [13].

До слова, автори вказували на характерні особливості цих дописів, тим самим намагаючись «виховати» журналістів із гуртівчан: *«Писати треба просто й коротко про самі факти. Робітничий і селянський теакор не напише сплетень, які зачусь, а перевірить справу до коріння. Теакор ніколи не зводить у часописі своїх особистих поррахунків. Послугується все правдивими фактами»* [13]. Вказівки стосувалися як заміток теакорів, так і написання власне дописів. Загалом можна стверджувати, що автори спонукали членів аматорських угруповань постійно підтримувати зв'язок із додатком: *«Всі майже члени драмгуртків розуміють, що при писання дописів це є найкраща школа для них самих, та всіх взагалі, бо пишучи в дописі про помилки свого гуртка, — вчиться членів других драмгуртків ці помилки уникнути у себе, — а допис, що пише про перемогу, чи якісь нові досягнення — додає сил до дальшої праці всім»* [14]. Цей заклик підтримали аматори, і в додатку регулярно публікували дописи про вистави чи організаційні аспекти постановок: *«Виставили ми цього року драму «Фата Моргана», яка дуже сподобалася нашим селянам, бо вони побачили на сцені не панів чи селян-дураків, а себе і свої селянські злидні та боротьбу з цими злиднями»* [11].

Однак найчастіше лунали критичні відгуки, які стосувалися не лише гри аматорів (*«Вправді місцеві аматорські сили підготовляли пєси досить часто, але ці пєси так під оглядом мистецького виконання і ідеологічного оформлення, стояли звичайно на дуже низькому рівні. Вони не змогли відповісти культурним вимогам загалу працюючого селянства, що шукає клясової освіти»* [15]), а й організації вистави (*«Але мусимо додати і дещо недобре: недобре це є те, що не всі аматори розуміють своє завдання і часто негативно ставляться до виконання своїх обов'язків. Часто не ставляться на час до пробі і часто на пробах не уважають і не хочуть повторювати того, що каже режисер»* [16]) чи протидії влади (*«Виготовлення цієї програми коштувало багато праці, тому заборона вечера Львівським Городським старостом “з огляду на спокій і беспечинство публичне”, це сильний удар для гуртка»* [17]).

Подекуди редакція зауважувала недоліки у надісланих дописах: *«Допис замало подає про роботу гуртка у нужді. Пишіть частіше, та дайте звіт з вашої організаційної праці, та пришліть знимку гуртка»* [17].

Дуже показово, що на заклик надсилати дописи відгукувалися аматори не лише з України, а й з інших країн: *«Найбільший драм. гурток є в Вінніпегу і він має 100 членів і 5 режисерів, що ставлять кожної суботи вистави по черзі. (...) Ці драмгуртки відіграли в життю роб.-фермерських організацій дуже важну роль, бо причинилися до культурного піднесення і освідмлення укр. еміграції в Канаді»* [18].

Часто автори агітували за організацію самих драмгуртків: *«Чи у Вас є драмгурток? Якщо нема, то треба його негайно організувати, бо читальня та кооператива без драмгуртка не виважаються ніколи зі своїх завдань освітньої праці серед працюючих мас!»* [13], вказуючи на визначну роботу аматорського руху у класовій боротьбі: *«І власне, потреба боротьби з ворожими селянсько-робітничій ідеології тенденціями й культурні вимоги працюючого селянства зробили потребу заснування організованого драмгуртка, що зумівби вести культ.-освітню роботу по лінії і вимогам працюючих мас селянства»* [15].

Здебільшого, спеціалізовані театральні журнали присвячують рубрики (напр., у виданні «Театральне мистецтво» (1921–1923) ці відомості розміщували під рубрикою «Порадник для аматорських театрів») вирішенню питань, які стосуються власне театральних постановок, — особливостям декорацій, гриму, сценічного одягу, постановок тощо. Незважаючи на обмежений обсяг, відведений газетою «Сила» для додатка, автори приділяли цим питанням достатньо уваги. Зокрема, можна знайти відомості, які стосувалися:

- ролі жесту в театральній постановці: *“Замість слова виступає отже жест замість балаканини — пантоміма й от ми є свідками, як театр послугує елементами живо зачерпнута з ділянки кінематографії, замінюючи дотеперішню “область слова” на плястику експресійного руху й на справжній бенкет зорових вражень”* [19];
- ролі маси на сцені: *«Публіка відчувається частиною маси. Переживання маси є переживаннями глядачів, а решта акції, це тільки крихка й байдужа надбудова»* [19];
- особливостей (відповідно до вимог часу та ідеології) театральних жанрів — виставки (*«повинні бути з глибоким суспільним сюжетом, щоб у них були показані класові суперечності сучасного ладу»* [20]), відчити (*«повинні відбуватися на різні суспільно-наукові теми, від найлегших аж до більш складних»* [20]), концерти (*«повинні відбуватися з нагоди роковин наших громадських діячів, як Франко, Шевченко, Леся Українка, Коцюбинський і ін.»* [20]), товариські забави (*«треба так привести, щоб ними призвичаїти до гуртового співжиття та витворення добрих товариських відносин між старшими та молодшими членами даного гуртка»* [20]), курси для неграмотних (*«треба доконче гурткові улаштовувати, бо багато старших членів є неграмотних, а це впливає некорисно на хід праці»* [20]) і т. д.;
- ідеологічного розвитку аматорів: *«Тому в гуртку муситься вести працю в двох напрямках: з одного боку працювати над підвищенням мистецького й ідеологічного рівня свого знання, а з другого боку давати театральні вистави, що притягали до гуртка нових членів. Нових членів треба також вишколювати (...) Ідеологічне вишколення повинно початися від спільного читання наукових книжок на економічно-суспільні теми і виготовлюватися з них рефератів»* [7];
- ролі колективних декламацій: *«Крім цього колективна декламація є найкращою школою мови, дає нам можливість привоювання гарних слів, і гарної образової мови»* [21];

- акторським засобам сценічної гри: *«І коли без сценічного руху — театральна вистава неможлива і буде вона тільки деклямацією на сцені, то без слова вона можлива в формі тзв. пантоміми. Отже з того видно, що сценічний рух це найважливіша частина мистецтва актора і ним не вільно нехтувати»* [22];
- мистецьким засобам, необхідним для декламування на сцені: *«Темп — це загальна хуткість мови. Слова можна проказувати повільно і швидко»* [23].

Ця рубрика не була регулярно в додатку, однак щоразу публікації містили вичерпні відомості, подані зрозумілою для початківців мовою.

Висновки. Отже, незважаючи на те, що додаткові «Масовий театр» було відведено не надто багато сторінок у газеті «Сила», автори доволі широко висвітлювали театральну діяльність і загалом виконували поставлені завдання: давали вказівки щодо організації аматорських гуртків, постановок, репертуару робітничо-селянських гуртків, розміщували дописи (та вчили, як правильно їх писати), надіслані українськими та закордонними аматорами, додавали матеріали, які могли б полегшити постановки та працю акторів. Не оминали у публікаціях й ідеологічну роль драмгуртка — подекуди рекомендації (зокрема щодо репертуару) були продиктовані саме на комуністичних засадах. Проте, незважаючи на цю «заангажованість», додаток був надійним помічником для тогочасних аматорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козак С. Б. «Літературний зошит» : історія та зміст видання. Наукові записки Інституту журналістики КНУ ім. Т. Шевченка. 2013 (січ.–бер). С. 184–189.
2. Наконечна З. І. Часописи видавничого концерну «Українська Преса» в контексті західноукраїнської журналістики : дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04. Зоряна Іванівна Наконечна; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2016. 212 с.
3. Волобуєва А. Мистецька преса Києва XIX — початку XX ст. Образ. 2012. Вип. 13. С. 85–91.
4. Собіянський В. Д. З історії театральної критичної публіцистики та есеїстики України другої половини 1920-х років. Мистецтвознавчі записки. 2014. Вип. 25. С. 176–183.
5. Передирій В. Масовий театр. Періодика Західної України 20–30-х рр. XX ст. : матеріали до бібліографії. За ред. М. М. Романюка. Львів, 2003. Т. 5. 388 с.
6. Масовий театр. 1930. Ч. 1 (трав.). С. 1.
7. Гуртівчанин. Голос аматора. Масовий театр. 1932. №. 4–6 (квіт.–черв.). С. 3.
8. Осипенко. За пролетарський репертуар (в порядку дискусії). Масовий театр. 1932. №. 4–6 (квіт.–черв.). С. 1.
9. Про наші побутові п'єси. Масовий театр. 1932. № 1–3 (січ.–бер.). С. 2.
10. Берімося до чистки репертуару! Масовий театр. 1932. Ч. 1. С. 1.
11. Свій Що грати? Масовий театр. 1932. Ч. 3 (лип.). С. 1.
12. Завзятий Скринка на сміття. Масовий театр. 1930. Ч. 3 (лип.). С. 1.
13. За оживлення праці театральних кореспондентів. Масовий театр. 1932. № 1–3 (січ.–бер.). С. 1.
14. С. В. Наша трибуна. За співпрацю у «Масовім театрі». Масовий театр. 1932. № 1–3 (січ.–бер.). С. 2.

15. Селькор На наші шляхи. Масовий театр. 1932. № 4–6 (квіт.–черв.). С. 4.
16. Голос із Франції. Масовий театр. 1932. № 4–6 (квіт.–черв.). С. 4
17. По наших драмгуртках. Заборона вечеру в честь Т. Шевченка. Масовий театр. 1930. Ч. 1. С. 1.
18. Робітничі та фермерські драмгуртки в Канаді. Масовий театр. 1930. Ч. 3 (лип.). С. 1.
19. Кричи Китаю. Масовий театр. 1932. № 4–6 (квіт.–черв.). С. 1.
20. Під увагу драмгурткам. Масовий театр. 1932. № 4–6 (квіт.–черв.). С. 2.
21. Колективні деклямації. Масовий театр. 1932. № 4–6 (квіт.–черв.). С. 2.
22. Акторські засоби сценічної гри. Масовий театр. 1930. Ч. 1. С. 1.
23. По наших драмгуртках. Масовий театр. 1932. № 7–9 (лип.–верес.). С. 3.

REFERENCES

1. Kozak, S. B. “Literaturnyj zoshyt”: istoriya ta zmist vydannya (2013). Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky KNU im. T. Shevchenka. Kyiv, 2013 (sich.–ber), 184–189 (in Ukrainian).
2. Nakonechna, Z. I. (2016). Chasopysy vydavnychogo koncernu «Ukrayins’ka Presa» v konteksti zaxidnoukrayins’koyi zhurnalistyky. Doctor’s thesis. Lvivskij nacz. un-t im. I. Franka (in Ukrainian).
3. Volobuyeva, A. (2012). Mysteczka presa Kiyeva XIX — pochatku XX st. Obraz, 13, 85–91 (in Ukrainian).
4. Sobiyans’kyj, V. D. (2014). Z istoriyi teatral’no-krytychnoyi publicystyky ta eseyistyky Ukrayiny drugoyi polovyny 1920-x rokiv. Mystecztvoznavchi zapysky, 25, 176–183 (in Ukrainian).
5. Peredyrij, V. (2003). Masovyj teatr. Periodyka Zahidnoyi Ukrayiny 20-30-x rr. XX st.: materialy do bibliografiyi. Romanyuk M. M. (Ed.). Lviv (in Ukrainian).
6. Masovyj teatr, 1930. — Ch. 1 (trav.), 1 (in Ukrainian).
7. Gurtivchanyn (1932). Golos amatora. Masovyj teatr, 4–6 (kvit.–cherv.), 3 (in Ukrainian).
8. Osy’penko (1932). Za proletars’kyj repertuar (v poryadku dy’skusiyyi). Masovyj teatr, 4–6 (kvit.–cherv.), 1 (in Ukrainian).
9. Pro nashi pobutovi p’yesy (1932). Masovyj teatr, 1–3 (sich.–ber.), 2 (in Ukrainian).
10. Berimosya do chystky repertuaru! Masovyj teatr, 1, 1 (in Ukrainian).
11. Svij (1932). Shho graty? Masovyj teatr, 3 (lyp.), 1 (in Ukrainian).
12. Zavzyatyj (1930). Skrynka na smittya. Masovyj teatr, 3 (lyp.), 1 (in Ukrainian).
13. Za ozhyvlennya praci teatral’nyh korespondentiv. Masovyj teatr, 1–3 (sich.–ber.), 1 (in Ukrainian).
14. S. V. (1932). Nasha trybuna. Za spivpracyu u «Masovim teatri»ю Masovyj teatr, 1–3 (sich.–ber.), 2 (in Ukrainian).
15. Sel’kor (1932). Na nashi shlyaxy. Masovyj teatr, 4–6 (kvit.–cherv.), 4 (in Ukrainian).
16. Golos iz Franciyi (1932). Masovyj teatr, 4–6 (kvit.–cherv.), 4 (in Ukrainian).
17. Po nashyh dramgurtkah. Zaborona vecheru v chest’ T. Shevchenka (1930). Masovyj teatr, 1, 1 (in Ukrainian).
18. Robitnychi ta fermers’ki dramgurty v Kanadi (1930). Masovyj teatr, 3 (lyp.), 1 (in Ukrainian).
19. Krychy Kytayu (1932). Masovyj teatr, 4–6 (kvit.–cherv.), 1 (in Ukrainian).
20. Pid uvagu dramgurtkam (1932). Masovyj teatr, 4–6 (kvit.–cherv.), 2 (in Ukrainian).

21. Koleytyvni dekyamacyi (1932). Masovyj teatr, 4–6 (kvit.–cherv.), 2 (in Ukrainian).
22. Aktors'ki zasoby scenichnoyi gry (1930). Masovyj teatr, 1, 1 (in Ukrainian).
23. Po nashyh dramgurtkah (1932). Masovyj teatr, 7–9 (lyp.–veres.), 3 (in Ukrainian).

**THEATRICAL AMATEUR ACTIVITY AS AN OBJECT OF DESCRIBING
IN THE APPENDIX OF THE NEWSPAPER (ON THE EXAMPLE
OF THE APPENDIX “MASSIVE THEATRE” (1930–1932)
OF THE NEWSPAPER “THE POWER”)**

A. V. Chubrei

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
nastiachubrei@gmail.com*

The article presents the results of the study of the appendix ‘Mass Theatre’, which was put in the newspaper ‘The Power’. It has been analyzed how the authors limited by the size of the article (its biggest size was 4 pages) reveled the theatrical topics. The aspects of the theatrical subject, mostly used by the authors, have been studied. The ideological impact upon the writing the main materials has been analyzed. The role of the amateur theatrical workshop in the development of the cultural life in the villages according to the views of the authors has been studied. The peculiarities of communication between the correspondents and the editors, in the same way as its role in developing the theatrical journalists have been analyzed.

Keywords: *theatre, amateur theatrical workshop, appendix, theatrical journalist, correspondence.*

Стаття надійшла до редакції 22.05.2017.

Received 22.05.2017.